

Effecten ingreep op dassenburcht

Natuurontwikkeling Zwartebroek

Datum: 29 mei 2024
Opdrachtgever: Novaspring
Opgesteld door: Douwe Schut
Status: Concept

Aanleiding

In het voorjaar van 2023 heeft Bureau Lampyris een Quicksan Wet natuurbescherming (Bijlage 1) opgesteld voor de natuurontwikkeling in Zwartebroek. Later bleek dat op ongeveer 50 meter van de werkgrens een dassenburcht aanwezig is, daarom is een aanvullende notitie opgesteld met een *worst-case* beoordeling van de gevolgen van de ingreep op de burcht (Bijlage 2). De Provincie Gelderland heeft aangegeven dat deze beoordeling mogelijk leidt tot een vergunningsaanvraag vanwege de mogelijk grote negatieve invloed op het foerageergebied. In deze notitie wordt een realistische beoordeling uitgevoerd van de effecten van de ingreep op de burcht. Met de nadruk op het gebruik en het belang van de ingreeplocatie voor de dassenburcht aan de Peerweg en cumulatieve effecten als gevolg van het afgraven van percelen zuidelijker in de Gelderse Vallei.

Vooronderzoek

Veldbezoeken zijn uitgevoerd op 29 maart 2023 voor de quickscan en op 16 november 2023 is een aanvullend bezoek uitgevoerd voor de dassenburcht. Op 28 maart 2024 heeft een aanvullend veldbezoek plaatsgevonden om opnieuw de activiteit bij de burcht vast te stellen, het gebruik als foerageergebied van het plangebied nogmaals te beoordelen en een onderzoek uit te voeren naar de voedselbeschikbaarheid voor de das. De voedselbeschikbaarheid is onderzocht door op vier plaatsen tot circa 30 cm diepte te graven en te tellen hoeveel wormen aanwezig zijn. Deze plekken liggen verspreid in het plangebied.

Op 6 mei 2024 is door Thijs Willems (medewerker van Natuurmonumenten en dassenexpert) het terreingebruik van de das in kaart gebracht. Los van het wettelijke traject heeft op 5 mei 2022 een veldbezoek plaatsgevonden.

De ingreep

Aan de Peerweg wordt 7,8 hectare voedselrijk weiland afgegraven voor het ontwikkelen van een soortenrijk grasland (Figuur 1). Het gaat hier om het verwijderen van eerder opgebrachte grond, om zo het oorspronkelijke reliëf te herstellen. Eveneens zijn de gemeten fosfaatwaarden hier voldoende laag om natte schrale graslanden met een hoge botanische soortenrijkdom terug te brengen. Daarnaast leidt de maaiveldverlaging lokaal tot het aan het maaiveld uittreden van basenrijk kwelwater, hetgeen van groot belang is voor de realisatie van soortenrijke en op nationaal niveau bedreigde graslandtypen.

Van de percelen wordt deels afgegraven, waarbij een talud aangelegd wordt naar het huidige maaiveldniveau. Het thans aanwezige wandelpad, met een breedte van ongeveer 10 meter, wordt niet afgegraven.

De ingreep maakt onderdeel uit van meer natuurontwikkeling in de Gelderse Vallei, dat tot doel heeft de oppervlakte vochtige en schralere graslanden te vergroten (Bijlage 1). Nabij de

Blankenhoefsweg gaan eveneens percelen verschaald worden, als is momenteel nog niet bekend welke oppervlakte exact afgegraven gaat worden. Het afgraven van deze percelen leidt mogelijk tot cumulatieve effecten op de das. De effecten van deze ingreep dienen pas in de omgevingsvergunning voor die ingreep getoetst te worden. Uit voorzorg is in deze notitie getoetst of de ingreep effecten kan hebben op de burcht aan de Peerweg.

Figuur 1: Werktekening herinrichting Peerweg.

Aanwezigheid das

Das in de Gelderse Vallei

De populatie dassen in de Gelderse Vallei maakt onderdeel uit van de meta-populatie op de Veluwe¹. De grootste dichtheid aan burchten is aanwezig in het gebied tussen Nijkerk en Voorthuizen. Een tweede bolwerk is aanwezig ten oosten van Barneveld.

De territoria van de das zijn in de Gelderse Vallei relatief klein in vergelijking met de Veluwe. Dit komt door de hoge voedselrijkdom van de bodem door het intensieve agrarische gebruik. Per burcht is een kleinere oppervlakte foerageergebied nodig als in voedselarme gebieden. De afstand tussen de burchten is circa 1000 meter, wat per burcht een oppervlakte leefgebied geeft van 78,5 hectare. Dit ligt in de range zoals genoemd in het kennisdocument das², waar

¹ Vink & Schröder

https://www.zoogdiervereniging.nl/sites/default/files/2021-07/Lutra%2064%281%29_Vink%20%26%20Schr%C3%B6der_2021.pdf

² Kennisdocument Das <https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2023/11/Kennisdocument-Das.pdf>

een oppervlakte van 30 tot 150 hectare in optimaal leefgebied en 150 tot 600 hectare in marginaal (voedselarm) leefgebied.

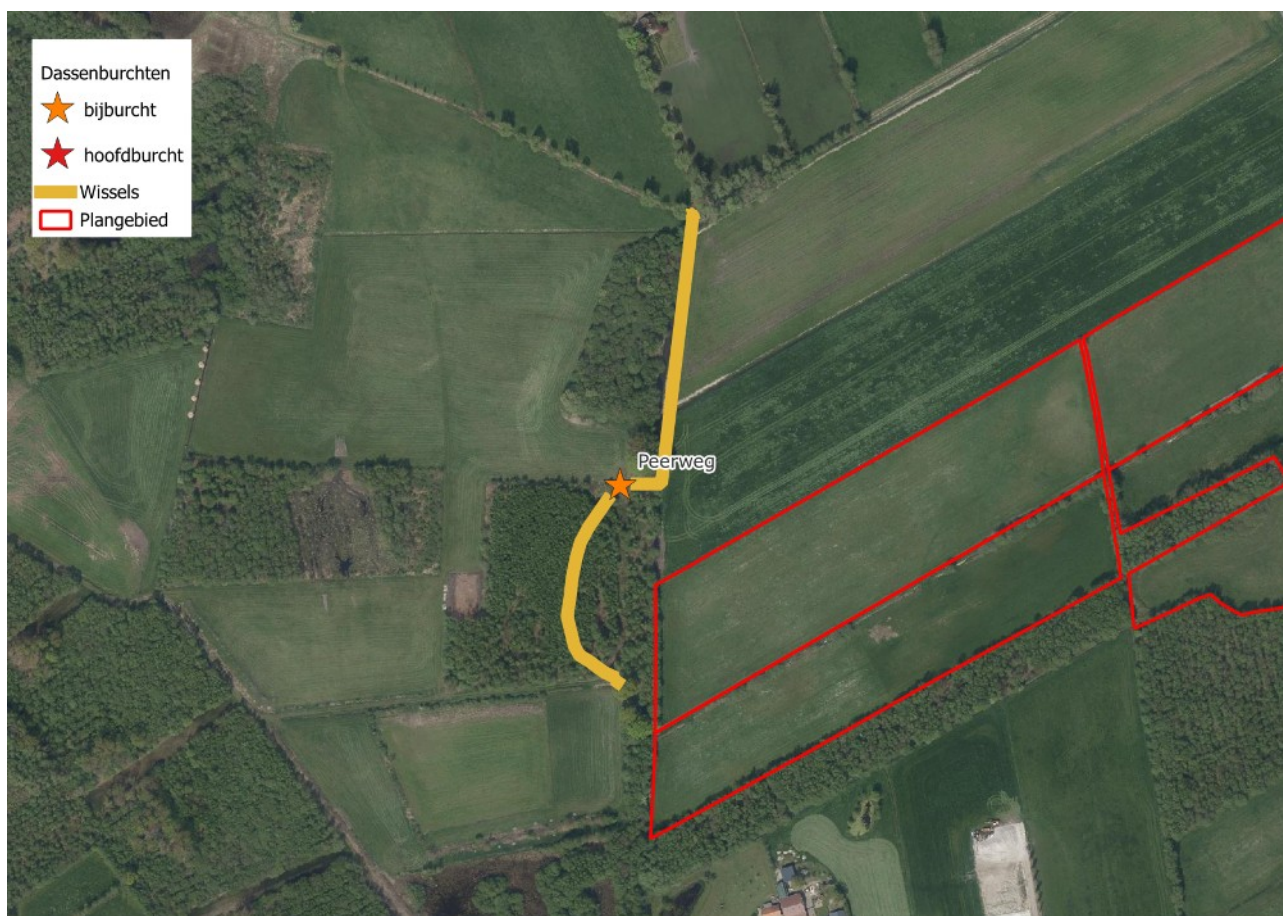
Netwerk Zwartebroek

De dassenburcht aan de Peerweg maakt onderdeel uit van het dassennetwerk in de Gelderse Vallei. In de omgeving liggen meerdere burchten. Namelijk ten zuiden van de Bankhoefseweg en naast de begraafplaats van Terschuur. Deze burchten liggen op respectievelijk circa 1000 en 2000 meter afstand (Bijlage 1). Deze burchten liggen op te grote afstand om te behoren tot hetzelfde territorium als de burcht aan de Peerweg, vermoed wordt dat een nog onontdekte (kraam)burcht aanwezig is ten noorden van de Koperweg of ten oosten van de Leemweg. De aangetroffen wissels zijn hiervoor de aanleiding.

Dassen in de omgeving Peerweg

Burcht

Op ongeveer 45 meter afstand van de plangrens bevindt zich een dassenburcht. De burcht aan de Peerweg (Figuur 2) is gegraven in een wal van circa 70 centimeter hoog aan de noordzijde van een bosje. De burcht bestond eind 2023 uit circa 15 pijpen waarvan slechts enkele belopen zijn of recente graafsporen tonen. Volgens de terreineigenaar ligt de burcht hier al jaren, maar zijn de dassen niet het gehele jaar aanwezig vanwege de hoge grondwaterstand en zijn nog nooit jongen gezien. Op 16 november 2023 is vastgesteld dat nog enige bewoningssporen aanwezig waren; bij enkele pijpen was vers vergraven zand aanwezig en zijn pootafdrukken gevonden. Tijdens dit veldbezoek was het zeer nat en was de grondwaterstand in het naastgelegen grasland en broekbos zeer hoog, tot enkel centimeters onder het maaiveld. De pijpen kunnen niet diep gegraven zijn. In maart 2024 was het beeld hetzelfde, drie van de pijpen vertoonden graafsporen. Blijkbaar zijn de dassen in het voorjaar van 2024 aanwezig in de burcht, op basis van de hoeveelheid graafsporen zijn waarschijnlijk één of enkele dassen aanwezig. Begin mei 2024 waren drie van de pijpen belopen. De bevindingen van de veldbezoeken worden bevestigd door het veldbezoek van mei 2022, toen ook is vastgesteld dat de burcht weinig belopen was (pers. med. T. Willems).

Figuur 2: Ligging dassenburcht ten opzichte van de percelen waar werkzaamheden gaan plaatsvinden.

Aan het formaat te zien was de burcht eerder groter en wellicht als hoofdburcht in gebruik. Waarschijnlijk is de burcht afgelopen winter overstroomd, gezien de ook nu nog zeer hoge waterstand ter plaatste. Actief gemarkeerde territoriumgrenzen, andere (bij)burchten of goed belopen wissels zijn niet gevonden. Geschat wordt dat van één adulte das prenten aanwezig zijn.

Op basis van het weinig belopen zijn van de burcht en de slechte staat is ingeschat dat het een bijburcht betreft die hoofdzakelijk in de zomermaanden gebruikt wordt. Vermoedelijk ligt de (nog) onontdekte hoofdburcht ten oosten van de Leemweg of ten noorden van de Koperweg. De afstand tot de hoofdburcht is tenminste 500 meters (op die afstand liggen geschikte hogere koppen) van de werkgrens.

Functionele leefgebied

In kaart is gebracht waar het functionele leefgebied behorende bij de burcht ligt. Gekeken is naar de ligging van het foerageergebied aan de hand van de wissels en sporen en is een inschatting gemaakt van de kwaliteit van de graslanden.

De meest nabijgelegen burcht van een ander territorium ligt op circa 1000 meter afstand. Dit betekent dat de maximale straal van het territorium 500 meter bedraagt. Het belangrijkste foerageergebied behorende bij de burcht bestaat uit de agrarische graslandpercelen aan de zuidoostkant en ten noorden van de burcht, waarbij vooral het drogere perceel aan de zuidkant veel bezocht wordt. Een wissel ligt door het bos in zuidelijke richting. Een andere wissel ligt noordwaarts vanaf de hoofdburcht over het drogere deel van ons grasland om vervolgens ter hoogte van het bosje ten noorden van de hoofdburcht rechtsaf te slaan richting de Leemweg.

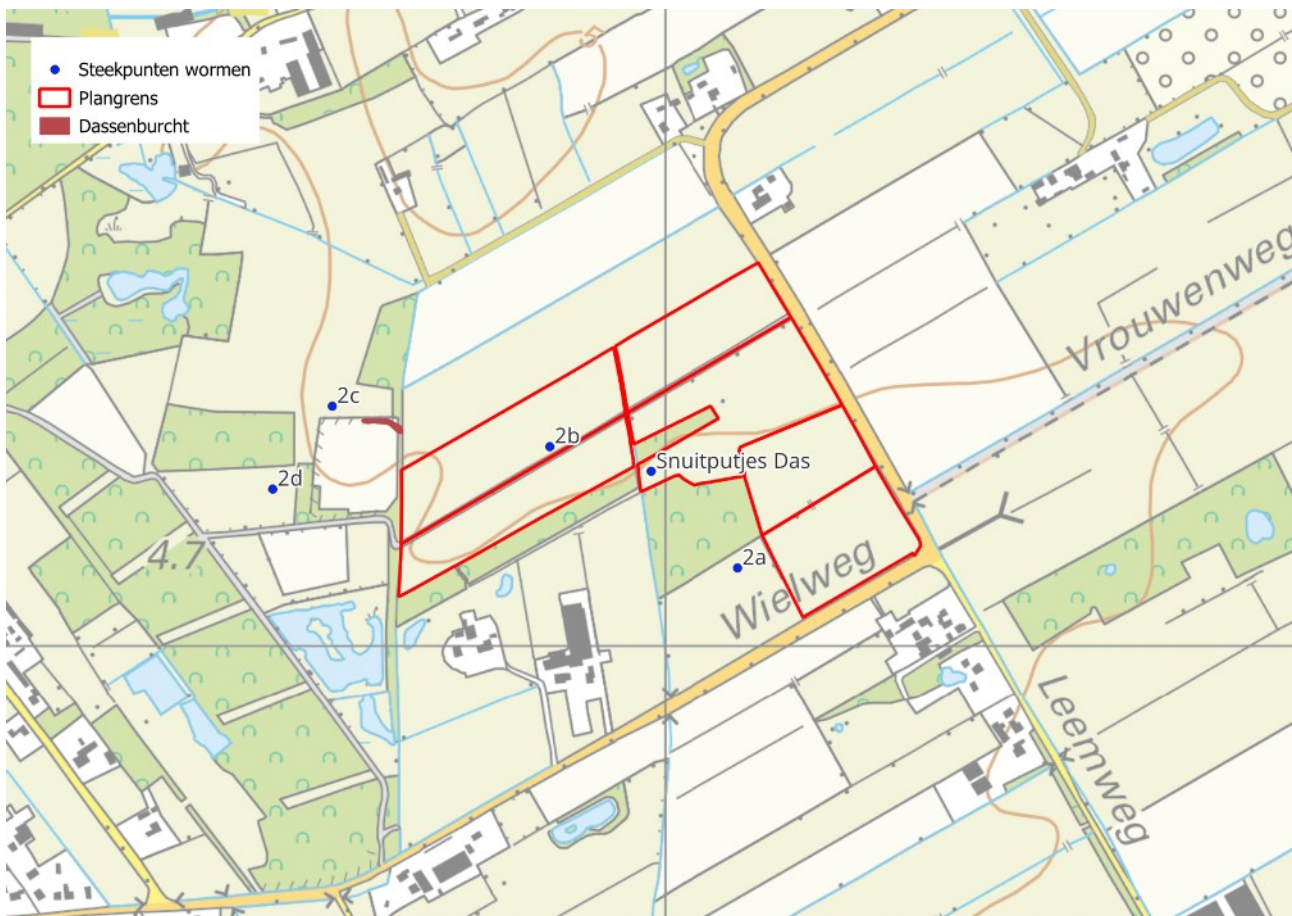
Opvallend is het veelvuldige gebruik van het bos zelf. Het bosje kent voedselrijke paden en een goede humuslaag waar flink wat snuitputjes in aanwezig zijn.

Zowel tijdens het veldbezoek van de quickscan (29 maart 2023), het veldbezoek in november 2023 als in maart en mei 2024 is in het af te graven terrein gezocht naar sporen van de das. Tijdens de eerste twee bezoeken zijn geen sporen van de das binnen de grenzen van het plangebied aangetroffen, tijdens het bezoek begin 2024 zijn enkele snuitputjes gezien op circa 300 meter van de burcht. Wissels en mestputjes zijn niet aangetroffen (Figuur 2). Tijdens het veldbezoek van mei 2024 was het terrein al langere tijd niet gemaaid, indien een das het terrein heeft bezocht zou een loopspoor zijn waargenomen.

De kwaliteit van het plangebied als foerageergebied voor de das is laag (tabel 1). Het kennisdocument Das meldt dat primaire foerageergebieden voor dassen bestaan uit 'bemeste graslanden met gras korter dan 5 centimeter. De af te graven percelen zijn van een slechtere kwaliteit omdat ze al langere tijd niet bemest worden en slechts één keer per jaar gemaaid en afgevoerd. De bodem is overwegend zandig en nat. De matige kwaliteit als foerageergebied van de das wordt bevestigd door de dichtheid aan wormen in de bodem. In het gebied ten westen van de burcht zijn weinig wormen aangetroffen (tabel 1, tabel 1). Oostelijk van de burcht waren meer wormen aanwezig in de lemige bodem, vanwege de hoge waterstanden zaten deze 5 tot 10cm onder maaiveld (Tabel 1, Figuur 3).

Tabel 1. Overzicht aantal wormen per monsterpunt (tot circa 30 cm-mv)

Locatie	Aantal wormen
2a	6
2b	2
2c	8
2d	2

Figuur 3. Steekpunten regenwormen.

Blankenhoefsweg

Burcht

De meest nabijgelegen bekende kraamburcht van de das ligt aan de Blankenhoefsweg (Figuur 4, Bijlage 1).

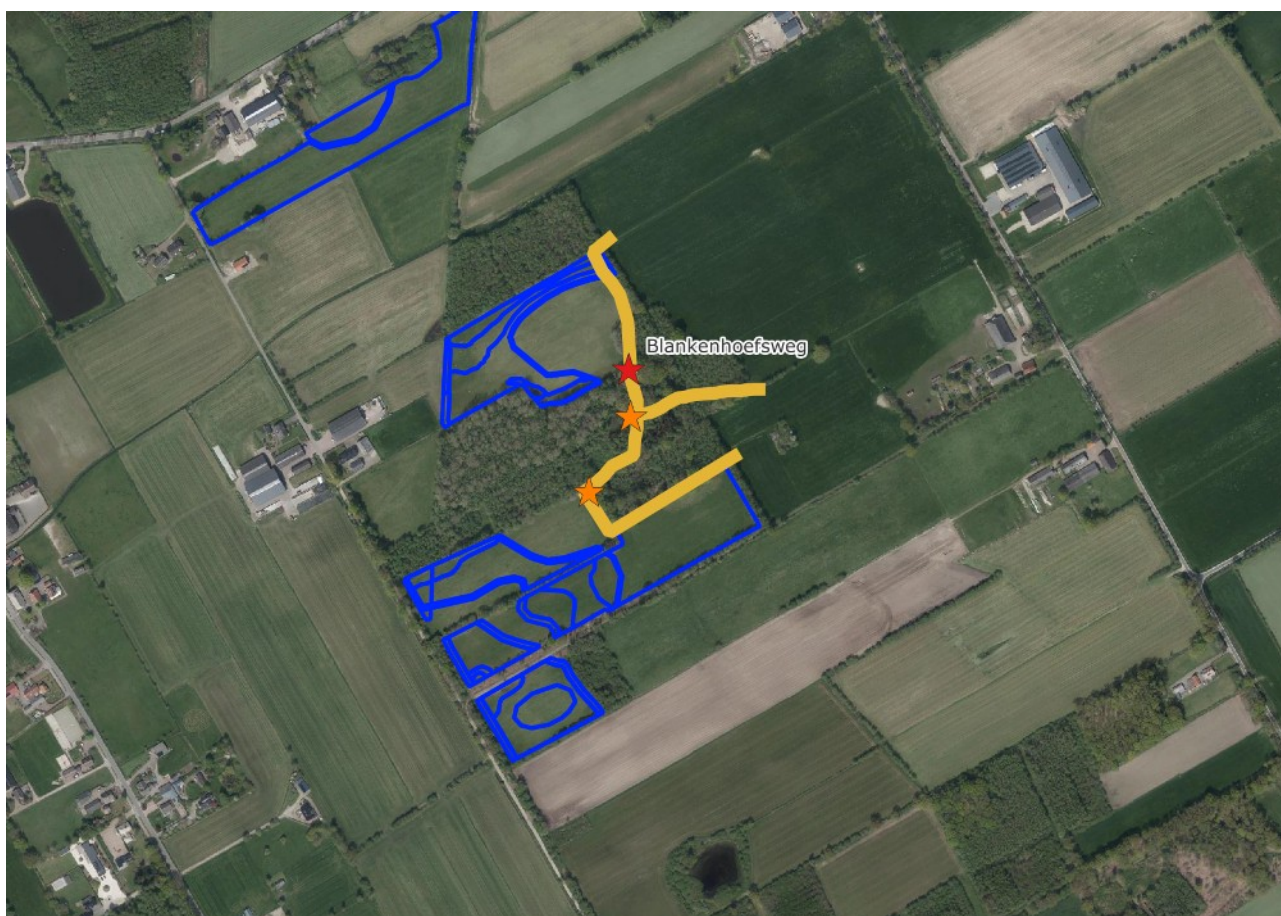
Deze burcht is in mei 2024 bezocht en hier zijn veel sporen van de das gevonden. Nabij de burcht liggen twee bijburchten. Alle burchten en pijpen zijn gegraven in de hoger gelegen delen van het boscomplex. De grenzen van het territorium zijn actief gemarkeerd aan de noordoostzijde van het bos en in de zuidpunt van het bos, op circa 200 meter van de hoofdburcht. Dit sluit aan bij de veronderstelling dat de dassenterritoria in de Gelderse Vallei relatief klein zijn vanwege de voedselrijke omgeving.

Functionele leefomgeving

Vanaf de burcht liggen wissels in noordelijke en westelijke richting. Het primaire foerageergebied voor de clan die in de hoofdburcht in het boscomplex huist, bevindt zich echter aan de oostkant van het bos. De terreinen van Natuurmonumenten worden niet bezocht. Voor dassen zijn vooral de voedselrijkere graslandjes in agrarisch gebruik interessant als foerageergebied.

Aan de noord- en zuidkant van het boscomplex zijn territoriumgrensmarkeringen aangetroffen, hetgeen er mogelijk op duidt dat de wissel de grens met een oostelijk gelegen dassenterritorium markeert. Langs de wissel zijn enkele snuitputjes aangetroffen, waardoor de droge oostelijke helft van het perceel als secundair foerageergebied beschouwd mag worden.

Deze behoort tot een ander dassenterritorium.

Figuur 4: Leefgebied das nabij de Blankenhoefsweg. In de blauw omlijnde delen gaan deels vergraven worden.

Effectbeoordeling

Peerweg

Algemeen

De ingreep leidt tot een tijdelijke achteruitgang van de oppervlakte en kwaliteit van het foerageergebied. De vraag is of in de omgeving voldoende foerageergebied behouden blijft om de burcht te laten functioneren en in welke mate sprake is van verstoring. De beleidsregel van de Provincie Gelderland is dat binnen een straal van 500 meter voldoende foerageergebied aanwezig moet zijn om een dassenburcht te faciliteren.

De werkzaamheden vinden plaats buiten de kwetsbare periode van de das en de burcht blijft ongemoeid. Er is dus geen sprake van het doden of verwonden van dassen of het vernielen van de burcht.

Verstoring

Activiteiten die binnen 50 meter van de meest nabijgelegen toegang tot de dassenburcht tussen zonsopgang en zonsondergangen (of later dan 19:00 uur indien de zon later ondergaat plaatsvinden kunnen effect hebben op de functionaliteit van de burcht³

³ Kennisdocument Das, pag. 25 <https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2023/11/Kennisdocument-Das.pdf>

Een klein deel van het plangebied valt binnen deze straal van 50 meter (kaart 1). In dit gebied zijn geen werkzaamheden voorzien (zie figuur 2 in de quickscan), zodat de afstand van de burcht tot de werkgrens 70 meter is. Op circa 100 meter afstand van de burcht komt naar verwachting een transportroute te liggen en vinden plagwerkzaamheden plaats. De werkzaamheden duren op deze locatie enkele dagen en vinden plaats in de nazomer van 2024. In deze periode is de dassenburcht naar verwachting bewoond. Vanwege de afstand van de werkzaamheden tot de burcht en de korte duur van de werkzaamheden wordt geen significante verstoring (verstoring die leidt tot het verlaten van de burcht) verwacht.

Gebruik en kwaliteit foerageergebied

Het af te graven gebied wordt momenteel sporadisch gebruikt door de das, zoals blijkt uit de aanwezigheid van slechts enkele snuitputjes tijdens een van de vier veldbezoeken. De belangrijkste foerageergebieden liggen ten noordoosten van het plangebied, het terrein is daar hoger en daardoor beter geschikt voor de das. De wissels lopen vanaf de burcht naar deze percelen. Voor het bepalen van de actuele kwaliteit van het grasland voor de das zijn op vier plaatsen bodemonsters genomen en onderzocht op de aanwezigheid van regenwormen. Hieruit blijkt dat de voedselbeschikbaarheid voor de das laag ligt, de dichtheid aan regenwormen is beperkt.

Als gevolg van de ingreep is een weinig gebruikt en kwalitatief laagwaardig foerageergebied tijdelijk niet beschikbaar, het meest gebruikte foerageergebied blijft ongemoeid. Na de ingreep zal het gebied geleidelijk weer opnieuw gekoloniseerd worden door regenwormen en insecten. De herkolonisatie zal plaatsvinden vanaf de randen van het niet geplagde terrein en het circa 10 meter brede wandelpad, dat niet afgegraven wordt. Naar verwachting is het gebied na vijf jaar weer volledig beschikbaar voor de das, de biomassa aan regenwormen zal minder zijn dan voorheen, maar het terrein heeft momenteel al geen functie als foerageergebied.

Omvang foerageergebied

Het stapelvoedsel van de das zijn regenwormen, maar ze eten ook bosvruchten, gevallen fruit, noten, eikels, knollen, maïs, koren, paddenstoelen, knaagdieren, slakken, kevers, keverlarven en hommels- en wespenbroed (www.zoogdiervereniging.nl).

Vastgesteld is dat het af te graven gebied van marginale kwaliteit is voor de das en dat het gebied niet recent bezocht wordt. De ingreep leidt tot een tijdelijke vermindering van de oppervlakte foerageergebied. Direct na het plaggen blijft een kale bodem over waar zeker geen voedsel voor de das meer aanwezig is.

Zelfs als de das op enig moment gebruikt maakt van de af te graven graslanden om te foerageren zal het nooit het belangrijkste foerageergebied vormen voor de burcht aangezien de graslanden niet bemest worden en een verschrallingsbeheer is ingezet. Ook zijn de delen die niet afgegraven worden het meest geschikt voor regenwormen en blijven dus behouden voor de das. In de af te graven percelen is een veenlaag aanwezig (die behouden blijft), waardoor ze nooit heel voedselarm zullen worden en dus na de ingreep relatief snel weer geschikt(er) worden als foerageergebied voor de das.

Binnen een straal van 500 meter is momenteel 49,4 hectare foerageergebied aanwezig (tabel 1, figuur 5), waarvan 7,8 ha tijdelijk verloren gaat. Als basis voor deze berekening zijn de in de Basisregistratie Grootschalige Topografie (BGT) als landbouwgrond aangemerkte percelen genomen, hieronder vallen ook alle natuurgaslanden. Met deze selectie vallen de bebouwing, bosjes, singels, houtwallen en water af als foerageergebied van de das. De bossen en andere houtopstanden zijn voor de das minder geschikt als foerageergebied, maar een van de bosjes bij de burcht wordt momenteel opvallend vaak bezocht. De bossen zijn echter uit de berekening gehouden, terwijl is aangetoond dat deze gebruikt worden door de das. De bossen en houtwallen in deze omgeving hebben namelijk een vrij dikke humuslaag met een goed ontwikkeld bodemleven en bieden de das daarmee voedsel. Omdat graslanden meestal het

primaire foerageergebied zijn is alleen hiermee gerekend. In de praktijk zullen de grenzen minder hard zijn.

Het Kennisdocument Das geeft aan dat de oppervlakte van een dassen territorium tussen de 30 en 150 hectare ligt. Zoals uit de bovenstaande berekening blijkt blijft altijd ruim meer dan de ondergrens van 30 ha. (in voedselrijke gebieden zoals de Gelderse Vallei) aan foerageergebied beschikbaar.

Naar verwachting zal het territorium in zuidelijke richting niet groter zijn dan een straal van 500 meter voordat sprake is van concurrentie met andere burchten. De burcht maakt echter onderdeel uit van een territorium dat zich in oostelijke of noordelijke richting uitbreidt. Hoewel in zuidelijke richting geen foerageergebied beschikbaar is, ligt binnen de grenzen van het territorium voldoende foerageergebied dat de functie van de af te graven graslanden kan overnemen, zelfs als alleen uitgegaan wordt van de stralen rondom de burcht aan de Peerweg en de rest van het territorium en de kwaliteit niet meegewogen wordt (tabel 1). De procentuele afname zal in werkelijkheid lager liggen.

Tabel 1. Oppervlakte foerageergebied.

Oppervlakte foerageergebied (ha)				
Straal (m)	Thans	Tijdelijk verlies door plaggen	Resterend	Tijdelijke afname door ingreep (%)
500	49,4	7,8	41,6	15,79
600	67,9	7,8	60,1	11,49
750	102,8	8,2*	94,6	7,98

* binnen deze straal ligt het gebied De Kamp, waar ook geplagd gaat worden.

De ingreep betreft een ingreep op perceelsniveau. Dit in tegenstelling tot grootschalige verschrallingsbeheer op landschapsniveau dat elders op de Veluwe wordt uitgevoerd. Het grootschalig verschrallen leidt regionaal tot het decimeren van de dassenpopulatie⁴. In de omgeving van Zwarteboek is daarvan geen sprake.

⁴ Vink & Schröder

https://www.zoogdiervereniging.nl/sites/default/files/2021-07/Lutra%2064%281%29_Vink%20%26%20Schr%C3%B6der_2021.pdf

Figuur 5: Oppervlakte foerageergebied Das

Cumulatieve effecten

Nabij de dassenburcht aan de Blankenhoefsweg gaat eveneens verschraving plaatsvinden. Van cumulatieve effecten op de burcht bij de Peerweg is geen sprake aangezien het een ander dassenterritorium betreft. Bovendien is dit een toekomstige ontwikkeling die niet meegewogen kan worden in deze effectanalyse, aangezien toekomstige ontwikkelingen onzeker zijn. Ook vinden deze werkzaamheden later plaats en moeten dus een afzonderlijk traject voor de Omgevingswet gevolgd worden.

Toetsing

Naar verwachting leidt de ingreep aan de Peerweg niet tot negatieve effecten op het gebruik van de burcht. Het betreft een bij-burcht die door een beperkt aantal dassen gebruikt wordt. De hoofdburcht ligt waarschijnlijk op enige afstand in noordelijke of oostelijke richting. Hier ligt voldoende foerageergebied dat de functie van het plangebied over kan nemen. Van het doden of verwonden van dassen is geen sprake en tijdens de werkzaamheden wordt voldoende afstand gehouden om verstoring te voorkomen. Ook wordt uit voorzorg buiten de voortplantingsperiode en alleen overdag gewerkt.

Tijdens de ingreep blijft voldoende oppervlakte hoogwaardig foerageergebied beschikbaar. De huidige kwaliteit van de af te graven delen als foerageergebied voor de das is beperkt en het wordt slechts sporadisch bezocht. Naar verwachting ligt het belangrijkste foerageergebied

op de hoger gelegen gronden ten noordoosten van de burcht. Hiermee is onderbouwd dat burcht niet verlaten wordt als gevolg van de ingreep.

Aangezien de dassenburcht aan de Blankenhoefsweg in een ander dassenterritorium ligt is geen sprake van cumulatieve effecten van de maatregelen binnen een straal van 500 meter rondom deze burcht. Voor deze maatregelen dient een afzonderlijke natuurtoets te worden opgesteld.

Mitigerende maatregelen

Om significante verstoring te voorkomen worden de volgende mitigerende maatregelen toegepast:

- De werkzaamheden uitvoeren buiten de voortplantingsperiode van de das. Deze loopt van december tot en met juni.
- Minimaal 50 meter afstand bewaren tot de burcht, deze werkgrens wordt gemarkeerd tijdens de uitvoering.
- Voor zonsondergang maar niet later dan 19:00 uur de werkzaamheden voor de dag af te ronden.
- Geen gebruik van (extra) werkverlichting

Conclusie

- Nabij het plangebied is een bij-burcht van de das aanwezig, die waarschijnlijk door één das gebruikt wordt. Deze burcht is niet permanent bewoond.
- Een nog onbekende burcht ten noorden of oosten van de ingreeplocatie fungeert als kraamburcht van het dassenterritorium.
- De ingreep leidt niet tot het doden of verwonden van dassen of het beschadigen of vernietigen van de burcht.
- De burcht ligt op circa 45 meter van de plangrens en 70 meter van de werkgrens, verstoring wordt voorkomen door mitigerende maatregelen toe te passen.
- Het plangebied wordt sporadisch gebruikt om te foerageren, het essentiële foerageergebied ligt buiten de plangrenzen.
- De kwaliteit van het plangebied als foerageergebied van de das is laag. Het gebied is weinig geschikt door het hoge gras en de vochtige omstandigheden. De wormdichtheid is laag.
- Na afronding van de werkzaamheden duurt het enkele jaren voordat het plangebied weer geheel geschikt is voor de das. De aanwezige veenlagen maken het gebied iets voedselrijker.
- Tijdens de ingreep blijft voldoende oppervlakte foerageergebied beschikbaar om de burcht te faciliteren. Ruim meer dan de ondergrens die in het Kennisdocument das wordt aangegeven.

- De ingreep leidt niet tot een significant negatief effect die leidt tot het verlies van de functionaliteit van de dassenburcht. Daarmee is voor de ingreep geen Omgevingsvergunning flora- en fauna-activiteit benodigd.
- Van cumulatieve effecten van verschrallingsmaatregelen zuidelijker in de Gelderse Vallei is geen sprake.

Bijlage 1. Ligging dassenburchten

